

Bando Yarbay Halit Recep Arman'ın Afganistan'da askerî müzik alanında bando çalışmaları ve besteleri

Erhan Tekin*

Sorumlu Yazar:

*Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Antakya Devlet Konservatuvarı, Dr., Hatay, Türkiye

Email: erhantekin@mku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9823-6040>

Özet

Aydınlanma Çağı ve Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik ve modernizm düşüncesi, Türkiye ve Afganistan gibi geleneksel bir toplumdaki modern bir topluma geçiş yapan ulus-devletleri etkiledi. Afganistan'da Kral Amanullah Han (1862-1960) döneminde (1919-1929) yapılan reform hareketleri ve Türk-Afgan dostluk ilişkileri sonucu çeşitli alanlarda uzmanlar Afganistan'a gönderildi. Bu ikili ilişkiler çerçevesinde devam eden Afgan ordusunun modernleşmesi kapsamında gönderilen askerî heyetin içerisinde askerî müzik alanında da eğitici personel bulunmaktaydı. Askerî bando şefi, müzik öğretmeni ve besteci Halit Recep (Önüt) Arman (1902-1981), 1933-37 ve 1938-42 yılları arasında iki kez Afganistan'a askerî müzik ve bando çalışmaları için görevli olarak gönderildi. Afganistan'da bulunduğu yıllarda mızık ve fanfar takımları teşkil etmiş, bando personeline müzik teorisi, nota okuma ve enstrüman dersleri verdi. Nümüne Mızıkası adlı kraliyet bandosunu kurdu, Mızık Mektebi açtı ve alaylarda fanfar takımları teşkil etti, müzik kursları açtı ve kraliyet bandosu şefliğini yaptı. Eğitim-öğretim, bando ve fanfar takımları tören duruş ve geçişi gibi hususlarda enstrümanlar için metotlar yazdı. Bando çalgıları için Farsça yazılan metotlarda, çalgılar için perde ve aralık çalışmaları, küçük morsolar, egzersizler, tören vaziyetleri ve Arman'ın yirmiden fazla bestesi bulunmaktadır. Beşiktaş Deniz Müzesi ve Arşivi'nde elde edilen Farsça belgeler ışığında, önce belgelerin transkripsiyonları yapılarak ulus-devlet ve modernleşme temeline dayalı olarak konu incelendi. Bu inceleme sonucunda şimdiye kadar literatürde mevcut olmayan ve bilinmeyen Halit Recep Arman'ın 12 adet bestesi ve 12 adet morso denilen küçük müzik eseri tespit edildi. Tarihsel müzikoloji alanında yazılan bu makalede, Arman'ın yeni bestelerinin yanı sıra modernleşme ile değişen Afgan askerî müzik kurumları, fanfar ve bando toplulukları alanında da yapılmış olan çalışmalar incelenmektedir.

Anahtar kelimeler

halit recep (önüt) arman, afganistan, bando, fanfar, morso, marş

Avrupa'da başlayan Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı ve Fransız İhtilali dünyada siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişim ve dönüşümlere neden oldu. Fransız Devrimi sonrası gelişen milliyetçilik, ulus-devlet, Batılılaşma, modernite ve modernleşme düşünceleri iç içe anlamları olan kavramlar olarak on dokuz ve yirminci yüzyılda Batı dışı gelişmekte olan ülkeler ve yeni ulus-devletlerde geleneksel toplumdan

modern topluma geçişi ifade eden terimler olarak görülmektedir. 19 ve 20. yüzyıllarda tüm Avrupa'da başlayıp, Balkanlar, Asya, Uzak Doğu, Afrika ve Ortadoğu'da milliyetçilik düşüncesine dayalı ulus-devletlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin de son yüzyılında ve daha sonra Cumhuriyet döneminde Batıcılık, modernizm, milliyetçilik, ulus-devlet kavramları ve düşünceleri içerisinde askerî, siyasî, sosyal, bilimsel ve kültürel alanlarda

büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Aynı şekilde Batılılaşma ve modernleşme düşüncesi Japonya, Rusya gibi birçok ülkede olduğu gibi Afganistan'da da yirminci yüzyılda büyük bir hızla yayılmaktaydı.

Kaynaklar modernleşme kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Gelişmekte olan toplulukların Batılı sanayi toplumlarının kültürel özelliklerinde bazılarını aldığı, her şeyi sarmalayan küresel bir siyasi ve sosyoekonomik süreç” (Haviland vd, 2008: 170). Şerif Mardin'e göre ulaşım ve haberleşme modernleşme ile değişime başlar. Haberleşme ile ekonomik yapı arasında ilişki kurulursa toplumsal seferberlik başlar. Bu süreçte en köklü ilk değişimler üst sınıfların düşünce ve sosyal yaşamında başlar. Evrenselliğe ulaşmanın yolunda moderleşmede geçmektedir. Bazan dini olmayan veya dinin arkasına saklanıp dini gibi görünen etkenler modernleşmeye engel olabilmektedir (Mardin, 1997: 26-76). Yönetim şekli ne olursa olsun modernite, modernizm ve modernleşme kavramları geleneksel toplumların kültürel ve sosyal değişimlerin yaşanmasına neden olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle modernleşme ile meydana gelen değişimlerin önünde en büyük engel dini düşünce yapısına dayalı gelenekçi ve muhafazakar toplumlar olabilmektedir. Yukarıda Mardin'in ifade ettiği gibi bu engeller dini mi yoksa dini görünüm altında daha farklı bir sosyal veya siyasal durum olup olmadığı da ayrıca araştırılması gereken bir durumdur.

Modernleşme ile başlayan değişimler sosyal yaşamda kültür, sanat ve müzik alanında da gerçekleşmektedir. Müziğe ait bilginin keşfedilerek sistemli hale

getirilmesi ile ilgili bir bilim dalı olan müzikoloji, müziği inceleyen veya müziğin incelendiği bilimdir. Bu tanıımı yapan Glen Haydon'a göre müzikoloji, “müzikle ilgili doğruların ve prensiplerin araştırılmasında dikkatli ve eleştirel sorgulama veya incelenmenin olduğu müzikal araştırma alanıdır.” Haydon, müzikolojiyi birbirini tamamlayan sistematik ve tarihsel müzikoloji olarak iki bölümde ele almıştır. Her tarihsel araştırmanın belirli sistematik dayanakları olabileceği gibi her sistemli incelemenin de tarihsel referanslar içerebilir (Haydon, 1941:1-8). Müzikolojinin alt başlıkları olan tarihsel ve sistematik yaklaşımlar çerçevesinde ele alınacak bu çalışmada amaç, Türk askerî müzik tarihine ışık tutmaktır. Tarihsel müzikoloji içerisinde tarihsel yöntemler kullanılmaktadır. Tarihsel müzikolojide çoğunlukla kullanılan tarihsel araştırma yöntemi, yazılı kaynakların ve arşivlerin taranmasına yönelik çalışmaların kapsamında nota yazısı, türler, bestecilerin tarihi ve biyografileri, çalgılar ve Batı müzik tarihinin birçok alanında kullanılmaktadır (Dönmez, 2019: 203).

Bu çalışmaya konu olan belgeler, Farsça olarak Halit Recep Arman tarafından Afganistan'da yapılan bando, boru-trampet eğitim-öğretim ve teşkilat çalışmalarını içermektedir. Arşiv çalışmaları ve araştırmaları sonucu İstanbul Beşiktaş Deniz Müzesi Komutanlığı arşiv kayıtlarında bulunan belge Afganistan'da bulunduğu 1940'lı yıllarda yaptığı müzikal çalışmaları içermektedir. Araştırmaya konu olan belgeler fanfar takımları için yazılmış nota ve besteleri içeren “morso” (Fr: morceau) çalışmalarıdır. Morso (Fr:morceau; Alm.: stück; İng.: piece)

müzikal eserleri ifade eden parça anlamına gelmektedir (Aktüze, 2004: 368). Günümüzde çok kullanılmayan bu terim farklı sözlüklerde şu anlamlara gelmektedir; kısa edebi veya müzikal parça (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/morceau>); Müzikte veya şiirde küçük bir parça (www.dictionary.com/browse). Arman, morso çalışmalarını bahriye erlerine bireysel enstrüman eğitiminde kullanmıştır (Arman, 1958: 168). Bu belgede de morso bir çalgı için teknik gelişim için bireysel çalışma veya toplu icralarda entonasyon ve teknik gelişim için birlikte çalmak amacıyla yazılmış küçük parçalar veya etütler anlamına geldiğini görmekteyiz.

İncelenen bu belgeler Farsça olarak fanfar takımları için Arman tarafından yazılmış küçük nota kitapçıklarıdır. Kitapçıklarda fanfar çalgıları için pozisyon çalışmaları, fanfar takımları tören geçişi duruş pozisyonları, morso denilen küçük müzik eserleri, Arman'ın eserleri, farklı derecelerde aralık çalışmaları ve gam çalışmaları bulunmaktadır. Bu belgelerin en önemli kazanımlarından birisi de Arman'ın, şimdiye kadar hiçbir kaynakta geçmeyen ve bilinmeyen yeni bestelerinin gün yüzüne çıkarılması ve notalarının tespit edilmesine kaynaklık etmeleri olmuştur. Fanfar takımı çalgılarından sadece Bariton çalgısı için yazılan notalar tarihsel müzikoloji alanında yapılan bu araştırmada ilk defa belge olarak kullanılmıştır. Her sayfanın Farsça çevirileri yapılmış, içerikleri incelenmiş ve Arman'ın daha önce bilinmeyen yeni bestelerinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Daha önce yapılan akademik çalışmalar ve yayınlar, Afganistan öncesi

1880'li yıllarda başlayan Türk-Afgan

dostluk ilişkileri, Çanakkale Savaşı'nda Türk ordusuna yardıma gelen Afgan birliklerle daha da güçlenmiştir. Atatürk'ün kurduğu yeni Cumhuriyet devletini uluslararası alanda ilk tanıyan devlet Afganistan olmuştur. Afganistan siyasi tarihinde modernleşme hareketlerinde Kral Amanullah Han (1892-1960) çok önemli bir rol oynadı. 1919'da Afgan Kralı olarak tahta çıktı ve ardından İngiltere'ye bağımsızlık savaşı açtı. Türkiye ve Almanya ile ikili ilişkilere geçerek birçok yeni reformun ülkesinde gerçekleşmesini sağladı. Atatürk ile iyi bir dost ve arkadaş olan Amanullah Han, 1928'de Türkiye'yi ziyaret etti ve Afganistan'ın modernleşmesi için Atatürk'ten yardım istedi. Bu isteği neticesinde, Türkiye'den mülkî, askerî, eğitim ve sağlık alanında heyetler gönderildi (Fevzi, 2013). İlerleyen yıllarda askeri alandaki işbirliği kapsamında askeri müzik ve bando çalışmaları da dahil edildi.

Halit Recep Arman, Cumhuriyet dönemi modern Türk askerî müzik ve askerî bando geleneğinin en önemli temsilcilerinden birisidir. Bando Yarbay Arman, Türk askerî müzik ve bandoculuk alanlarında yaptığı eşsiz çalışmaların yanı sıra, Türk-Afgan dostluk ilişkileri çerçevesinde meslek hayatı boyunca iki kez Afganistan'a gönderilmiştir. Bu çalışmada Arman'ın Afganistan'da bulunduğu yıllarda askerî müzik ve askerî bandoculuk alanındaki müzik eğitimi çalışmaları ve besteleri ele alınacaktır. Arman hakkında bugüne kadar sınırlı sayıda yapılan tez ve akademik çalışmalar ve yayınlarda, bilinmeyen Afganistan çalışmaları ve besteleri bu araştırmada arşiv belgeleri ışığında ele alınacaktır. Beşiktaş Deniz Müzesi ve Arşivi'nde Arman'ın Afganistan'da bulunduğu

yıllarda Afgan ordusu için yaptığı askerî müzik eğitimi, bando çalışmaları ve bestelerini içeren Farsça yazılı belgeler tespit edilmiştir. Müzikoloji alanında yapılan bu çalışmada, arşivden elde edilen kaynaklar incelendikten sonra transkripsiyonları ile birlikte belgelerin orijinalleri de çalışmaya eklenmiştir.

Askerî müzik, askerî bandolar ve marşlar alanında sınırlı sayıda yapılan araştırmalarda Halit Recep Arman hakkında kısa veya detaylı bilgilere bazı kaynaklarda rastlamaktayız. Şu ana kadar tespit edilebilen bu kaynaklardan bir kaçını genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz. Mahmut R. Gazimihal'in "Türk Askerî Müzikleri Tarihi'nde" Arman hakkında kısa bir biyografi bulunmaktadır. Bu kaynakta meslek bağlılığı ve vazife severliliği yüksek olan Arman'ın muzika muallimleri arasında seçilerek gönderildiğini ve Afganistan'da askerî muzikalar grubu ve Harbiye Nezâreti'ne bağlı Kral Muzika takımını yetiştirdiği ve Farsça yayınlanan kitabı hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır (Gazimihal,1955:238). Farsça basılan bu kitaplar ve içerikleri hakkında şu ana kadar yapılan bir çalışma bulunmamaktadır.

Asker besteci ve bando şefi olan Arman, bir araştırmacı yazar ve müzikolog olarak askerî müzik tarihi alanında çok önemli eserler bırakmıştır. Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı Meslek Kitapları DH 557-M/MG seri no ile 1958'de basılan "Tarihte Bahriye Müzikleri" adlı eser Arman tarafından hazırlandı. Kitapta, 1825'den basıldığı tarihe kadar bahriye bandoları, okulları, bestecileri ve bando faaliyetleri hakkında detaylı ve kapsamlı bilgiler ve belgelerin yanı sıra kendi biyografisi ve Afganistan'da yaptığı

bandoculuk eğitimi hakkında bilgiler ve fotoğraflar bulunmaktadır (1958: 255-261). Bu eserde de Afganistan'da yaptığı müzik çalışmaları ve bugüne kadar hiçbir kaynakta yer almayan besteleri hakkında bir bilgi veya belge bulunmamaktadır.

Etem Ruhi Üngör (1922-2009) tarafından tarihi Türk askerî müzik ve marşları hakkında yazılan kapsamlı ve bu alanda yazılmış en önemli eserlerden biri olan "Türk Marşları" adlı eserde; Arman'a ait 13 adet marş ismi ve "Tayyareci Adımız Marşı" (Hava Harp Okulu Marşı) notası bulunmaktadır (Üngör, 1965: 45 ve 287). Ayrıca Üngör, Eylül 1997 yılında Musiki Mecmuası'nda "Büyük Marş Bestekârı, İlk ve Tek Bando Generalimiz Halit Recep Arman" başlığı altında kaleme aldığı yazısı, Arman'ın 63 adet eserin listesi, marş besteciliğinde armoni bilgisi ve yeteneği, Türkçe ve Farsça yazılı eserlerin listesi, kısa ve kronolojik olarak biyografisi, ailesi, "Çanakkale Marş" notası, marş besteciliği ve bando icraları hakkında hatıralarını içermektedir. Mezkur kaynakta 02.10.1933-1937 ve 12.11.1938-1942 yılları arasında Afganistan'da görevlendirildiği kısaca ifade edilmiştir. Ayrıca vefatından sonra Arman'ın tüm arşiv çalışmaları ve eserleri İstanbul Deniz Müzesi'ne verildiği ifade edilmektedir (Üngör, 1997: 24-27). En çok marş besteleyen kişi olması nedeniyle Üngör tarafından Arman'ın gıyaben general yapılması önerisi dikkat çekmektedir. Üngör tarafından yapılan bu iki çalışmada, Arman'ın Afganistan'da bulunduğu yıllarda yapılan müzik çalışmaları ve besteleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Arman hakkında ilk akademik çalışma, 23-25 Ekim 2003'de Ankara'da askerî müzik alanında ilk defa düzenlenen

“Cumhuriyet Döneminde Askerî Müzik ve Gelişimi Sempozyumu'na” hazırlanan, “Cumhuriyet Döneminde Çoksesli Türk Askerî Müziğimizin Gelişmesinde Etkili ve Önemli Olan Bir İsim: Halit Recep Arman” başlıklı bildiriyle sunulmuştur. Bu bildiri, Arman'ın biyografisi, görev yaptığı bandolar ve kurumlar, liste halinde tüm besteleri ile birlikte bando ve orkestra düzenlemeleri içermektedir (Tekin, 2004: 144-158). Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Meslek Dersleri Bölüm Başkanlığı tarafından 2009'da Silahlı Kuvvetler Bando Okulları tarihi hakkında yazılan “Dünden Bugüne Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı” adlı eserde, Arman hakkında verilen bilgilerde kaynak gösterilmeden oldukça kısa biyografik bir bilgi içermektedir (2009: 118-119). Ayrıca Arman'ın bestelerinin listesi, Afganistan'da yaptığı bando müzik çalışmaları ve besteleri hakkında bilgi bu kaynakta bulunmamaktadır. 2010'da Bora Bilgin tarafından *Musiki Dergisi*'nde “Bando Müziğinde THM Etkisi” başlıklı yazıda, Arman'ın biyografisinin yanı sıra Arman tarafında düzenlemeleri yapılan Türk Halk Müziği eserleri ve kendi bestelerinde kullandığı Türk Halk Müziği ezgileri ile bando repertuvarları ve bando müziğine olan etkileri ve katkıları belirtilmektedir (Bilgin, 2010). Uzman Müzikolog Ersin Antep, hakkında birçok dergi ve gazetelerde yazdığı yazılar, düzenlediği etkinlik ve anma konserleriyle Arman'ı Afganların Donizetti'si ve Türk Marşının Babası olarak nitelendirmektedir (Antep, 2011). Bilgin ve Antep'in çalışmalarında da Arman'ın Afganistan'da yaptığı müzik çalışmaları ve besteleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Arman hakkında şu ana kadar en kapsamlı akademik çalışma, yüksek lisans tezi

olarak Fatih Akman tarafından T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Anabilim Dalı'nda yapılmıştır. Akman, “Halid Recep Arman'ın Çoksesli Türk Müziğinin Gelişimine ve Armoni Orkestrası Repertuvarlarına Katkıları” adlı tez çalışmasında Arman'ın biyografisi, askerî ve sanat kişiliği ve çalışmaları, eserlerin listesi ve bazı eserlerin form ve armonik analizleri yapılmıştır. Akman, Afganistan'da görev yaptığını ifade etmesine rağmen Arman'ın Afganistan'da yazdığı Farsça yazılı kitap ve metotlarının bulunmadığını ifade etmiştir (Akman, 2012: 19). Akman ayrıca belgelere dayalı olarak sunduğu sempozyum bildirisinde Afganistan'da Arman tarafından yapılan idari ve eğitim çalışmaları hakkında bilgiler vermektedir. Bu belgeler, Arman'ın oğlu Türkay Arman tarafından araştırmacı Akman'a verilmiş olup, Arman tarafından Afganistan'da yapılan çalışmaları anlatan veya resmi kurumlara sunulan “TASNİF DIŞI” resmî belgeler niteliğindedir. Genel olarak içeriğinde Arman'ın Afganistan'da ifa ettiği görevler, verdiği müzik dersleri ve bando-orkestra çalışmaları, teşkil ettiği eğitim kurumları, muzika ve fanfar takımlarının personel ve malzeme kadro teşkilat yapıları ve sayıları, her türlü yayınları ve eğitim metotları hakkında bilgiler bulunmaktadır (Akman, 2018: 35-52). Fanfar takımlarının teşkilat yapıları, çalgı ve personel sayıları hakkında bilgiler olmasına rağmen, Arman'ın bu takımları çalıştırırken yaptığı metot, müzik çalışmaları ve şu ana kadar bilinmeyen bestelerine ait belge ve nota bulunmamaktadır.

Yukarıda bahsedilen yayınlar ve akademik çalışmalarda Arman'ın Afganistan'da ifa ettiği görevler ve çalışmalar hakkında

genel bilgilere rastlamaktayız. Ama yaptığı bu çalışmaların içerisinde müzik çalışmaları ve bestelerini gösterir bir belge veya her hangi bir akademik çalışma veya yayının şu ana kadar yapılmadığı tespit edilmiştir.

Halit Recep Arman'ın Mesleki Hayatı

1902 yılında İstanbul'un Üsküdar semtinde doğmuştur. İstanbul Şehir Bandosu'nda tahsil gördükten sonra, 1916 yılının Ocak ayında Tir-i Müjgan Okul Gemisi'nde açılan 4. Mızıkâ Mektebi'nin 1917-1918 ders yılının ikinci döneminde kayıt olan 20 öğrencisinden biri olarak askerî müzik hayatına başlamıştır. Üç aylık bir eğitim döneminden sonra yapılan genel imtihanlar neticesinde pekiyi dereceyle ikinci sınıfa devam etmiştir. Kadrosuna alınan yabancı öğretmenlerle adeta bir konservatuvar gibi eğitim veren bu okul, önce Kasımpaşa'da bulunan Dikimevi binasındaki ahşap binada eğitime başlamıştır. Daha sonra okul, 1918'de Heybeliada'ya ve bir yıl sonra 1919 yılında yeniden Kasımpaşa Kışlası'na nakledilmiştir. 25 Aralık 1922'de Edirne'nin düşman işgalinden kurtuluşunun merasimleri için gönderilen bando takımında görev almış ve başöğretmen Kamil Bey'in teklifi üzerine "Trakya Marşı'nı" bestelemiştir.

Atatürk'ün Trabzon'a yaptığı seyahatte görev alan okul bando ve orkestrasının yanı sıra Odesa'ya yapılan gezide de görev almıştır. Okul yıllarında solo dinletiler, operetler bestelemiş ve orkestra şeflik çalışmalarına eşlik etmiştir. 1924'de gedikli subay namzetliğine yükselmiş ve başöğretmen Kamil Efendi'nin tensibiyle teori, solfej ve nota okuma dersleri yardımcı öğretmenlik görevine atanmıştır. Şubat 1926'da Atatürk ve

Başvekil İsmet İnönü'nün Ege Denizi'nde yaptığı seyahatlerde Ertuğrul Yatı'nda okulun orkestrasında görev alarak, takdir ve beğeni alan "Savaş Dönüşü" adlı marşı bestelemiştir. Okul orkestrası gezideyken Ertuğrul Yatı'na intikal ettirilmiş ve 1926 yılının yaz aylarında okul kapanmıştır. Okulda, ortaokul eşiti kültür dersleri ve askerî derslerin yanı sıra meslek dersleri şunlardı: Teori, nota okuma, solfej, enstrüman, transpozisyon, müzik diktesi, armoni ve müzik tarihi dersleri verilmekteydi. Arman, flüt icracısı olarak okulun hem orkestra hem de bandosunda görev almıştır. Aynı yıl Yavuz Gemisi'nde bulunan bando ve orkestra, Ertuğrul Yatı'ndaki orkestra ile birleştirilerek seçilen bando ve orkestra elemanlarıyla Deniz Mızıkası Bando ve Orkestrası teşkil edilmiştir. Deniz Mızıkası'na seçilemeyen bando ve orkestra personeli, yapılan sınavlarda başarılı olanlar kara bandolarına görevlendirilirken, başarısız olanlar ise emekliye sevk edilmiştir. Bu tasfiye neticesinde, Deniz Mızıkası'da 1916 girişli üçüncü sınıf gedikli subayı olarak Nisan 1927'de Yavuz'dan Ertuğrul Bandosu'na tayin edilmiştir. Bahriyede bulunan tek bandoda, bando ve orkestra şefi olabilmek çok zordu. 1929'da 1455 sayılı askerî memurlar kanununa göre mızıkâ gedikli subaylar, askerî memur sınıfına aktarıldı. 3. sınıf gedikli subay olarak asteğmen derecesine nakledilen Arman, Gölcük'te buluna Deniz Astsubay Okulu'na yeni kurulacak olan bando takımına bando öğretmeni olarak 5 Ağustos 1930'da tayin edilmiştir. Bu görevindeyken "Gölcük ve Deniz Astsubay Okulu Marşı'nı" bestelemiştir (Arman, 1958: 101-141).

Bahriyede bulunan tek bandoda şef olmak için uzun yıllar beklemek gerekiyordu. Bu nedenle Arman, kara ordusu

bandolarında şef olmak için müracaat etmiş ve Riyaseticumhur Bandosu'nda imtihana tabi tutulmuştur. Özellikle flüt çalgısında gösterdiği başarısı nedeniyle Albay Zeki Üngör (1880-1958) tarafından Riyaseticumhur Mızıkası'nda görev alması için ısrar edilmesine rağmen, şef olmaya karar verdiğinden 19.11.1931'de Konya 5. Fırka Mızıka öğretmenliğine atanmıştır (Tekin, 2004: 144-145).

1950'li yıllarda "Önüt" olan soyadını "Arman" olarak değiştirmiştir. 1952'de Kara Harp Okulu bando şefliği görevinden kendi müracaatı üzerine önce Anadolukavağı'nda bulunan kısa bir süre sonra Kasımpaşa'ya taşınan İstanbul Boğaz Müstahkem Mevki Komutanlığı bandosuna atanmış ve İstanbul'da düzenlenen Cumhuriyet Bayramı törenlerinde görev almıştır. 25 Şubat 1955 tarihli emirle, İstanbul Beylerbeyi'nde yeni açılacak olan Deniz Mızıka Astsubay Hazırlama ve Deniz Mızıka Meslek Okulu mızıka uzmanı sıfatıyla flüt, obua ve fagot öğretmenliği görevlerine atanmıştır. Kadrosunu kara sınıfından ve atama yerini İstanbul Boğaz Müstahkem Mevki Komutanlığı Bandosu'nda almak için yaptığı müracaat sonucunda 24 Nisan 1957'de Mızıka Sınıf Okulu Başöğretmenliği görevine resmen atanmıştır. Okul bandosu şefi olarak Temmuz 1957'de Savarona Okul Gemisi ile geziye katılmış ve Edinburg, Oslo, Stockholm, Almanya Flensburg'da konserler vermiştir (Arman, 1958: 163-168).

Afganistan'da askerî müzik çalışmaları

Afganistan'da geleneksel askerî müzik kültürü çok daha eski dönemlere kadar dayanmaktadır. Etnomüzikolog John Baily 1973'de Afganistan'da yaptığı

alan çalışmalarında askerî ve sivil her türlü seremonide 16 ncı yüzyılda Ekber Şah döneminde kalma askerî müzik topluluğu nakkarehane takımlarından bahsetmektedir (Baily, 1980: 1). Kuruluşu 1747'de başlayan Afganistan, 1839-79 yılları arası İngiliz saldırısına karşı koyarak 1919'da bağımsızlığını ilan etti. Paştun, Hazar ve Tacik gibi birçok kavimden oluşan Afganistan, 1880'de Emir Abdu Rahman döneminde ulus-devlet olarak ortaya çıktı ve 1920'lerde Emir'in torunu Amanullah Şah döneminde Atatürk Türkiye'si model alınarak her alanda aydınlanma ve modernleşme dönemini başlattı (Baily, : 1997: 48-50). Askerî alanda başlayan modernleşme çalışmaları askerî müzik alanında da devam etti.

1933-1937 ve 1938-1942 yılları arasında iki defa Afganistan'a resmî görevli olarak askerî müzik ve bando çalışmaları yapmak için görevlendirilmiştir (Tekin, 2004: 145). Millî Müdâfaa Vekâleti'nin emirlerine istinaden Riyaseticumhur Mızıka Şefliği tarafından yapılan seçimler sonucu başarılı görülmüş ve 1933 yılında ilk kez Afganistan'a görevlendirilmiştir. İlk olarak yaptığı durum tespiti sonucu 15-20 kişiden müteşekkil mevcut bando, kulaktan usta-çırak eğitimiyle yerli ezgileri çalabilen, nota bilmeyen sib klarnet, kornet, tenor, davul, trampet, zil ve çelik üçgenden oluşmaktaydı. Er ve çavuşlardan oluşan bandonun şeflik görevini ise takımın önünde bulunan kornet çalan yüzbaşı yapmaktaydı. Mevcut durumun raporunu çıkararak, ilk iş olarak öğretmen ve şef yetiştirmek için bir okul açılmasını yetkililere önermiştir. O dönemin şartlarıyla bu okul mümkün olmayınca, Türk Kara Kuvvetleri bandolarına benzer bir mızıka takımı yetiştirmeye karar vermiştir. 24 er ve

bir yüzbaşından oluşan mızıkacı takımı ile işe başlamış ve ilk dört ay nota okuma ve teori dersleri, beşinci aydan itibaren de temin edilen yeni bando çalgılarıyla enstrüman dersleri yapmıştır. Disiplinli çalışmalar neticesinde dokuzuncu ayda 10 adet marş çalabilen Nümûne Mızıkası adındaki bando takımı büyük beğeni toplamış ve ilk defa nota ile çalabilen bando personeli ödüllendirilmiştir. Bu başarıyı gören Afgan Harbiye Vezareti, daha önce sunulan Afgan Ordusu Mızıkacı Talimatnamesi'ni kabul etmiş ve başka bandolar yetiştirebilmek için mızıkacı mektebi açılması için karar vermiştir. 14-20 yaş arası çoğu okur-yazar olmayan 300 öğrenci ile okul eğitimine başlamıştır. Nümûne Mızıkası bando personeli de eğitim amaçlı görevlendirilmek amacıyla okulda istihdam etmiştir. Okulda eğitim ve ders programı, ilkökul seviyesi temel okuma-yazma, din dersleri, matematik, müzik teorisi, sol ve fa anahtarlarında nota okuma, askerî silahsız eğitim ve spor derslerinden oluşmaktaydı. Her alanda okulun sorumluluğunu üstlenmiş ve daha önce yetiştirdiği Nümûne Mızıkacı personeli kendisinin yanında yardımcı öğretmen olarak değerlendirmiştir. Yürürken çalma ve tören faaliyetleri ile birlikte iki yıl sonra öğrenciler sınavla mezun olmuştur. Mezunlardan ilk 10'u okulun yardımcı öğretmenlik kadrosuna alınmıştır. 10-20 arası fanfar takımları şefliğine, enstrümanda başarılı ilk 55 kişi ise yeni teşkil edilen Kraliyet Bandosu'na, diğer geriye kalan 140 kişide alay fanfar takımlarına görevlendirilmiştir. Elde edilen bu başarılı çalışmalar sonucunda Afgan Harbiye Vezareti, görev süresinin bir yıl daha uzatılması için Türk Hükümeti'ne talepte bulunmuştur. Talep kabul edilmiş ve Arman 1937'de Türkiye'ye geri dönmüştür. Kendisine tercümanlık yapan Feruh Bey, gösterdiği

yetenek ve başarısından dolayı yardımcı müzik öğretmenliği görevine getirilmiştir (Arman, 1958: 255-261). 1934'de okulun nefesli ve piyano dersleriyle orkestra elemanlarını yetiştirmek üzere Riyaseticumhur Bandosu piyanistlerinden Muhtar Cemal Hanyalı görevlendirilmiştir (Gazimihal, 1955, 238).

İkinci kez Afgan Hükümeti'nin ismen talebi üzerine Arman, 1938-1942 yılları arasında tekrar Afganistan'a görevli olarak gönderilmiştir. Kraliyet Bando şefliğini de yapan Arman bu sefer mızıkacı öğretmen yetiştirmek için kurslar açmıştır. Bu dönemde "Farsça Müzik Nazariyatı ve Müzik Enstrümantasyonu" adlı kitapların yanı sıra her enstrüman için başlangıç metotları ve bazı morsolar yazarak bastırmıştır (Arman, 1958: 255-261). Bu çalışmaya konu olan bu belgeler; başlangıç için metot, morso ve bestelerinden oluşan kitapçıklardan oluşmaktadır.

Afgan Ordu Müzikasında Teşkil Edilen Fanfar Takımları

Fanfar kelimesi aslında Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Kelime olarak sözlüklerde fanfar şu anlamlara gelmektedir: "Fanfar (Alm. Fr. İng. Fanfare), aslında askerî müzikte ve sürekle avında kullanılan, genelde dörtlü aralıklı başlayan trompet ya da korno çalgılarıdır (Aktüze, 2004: 187). "Yalnız teneke nefes sazlarından kurulmuş müzik takımlarına fanfar denilmesi Batıda eski bir gelenektir. Borular müzikası demektir (Gazimihal, 1961: 91).

Kelimenin aslı Arapça boru anlamına gelen "nefir" kelimesinin düzensiz çoğul şekli olan "anfar" kelimesinden (Mutçalı, 1995: 903) tahrif edilerek Batıda aldığı şekildedir. Nefir çalgısının

Avrupa'ya geçişi kaynaklarda şu şekilde ifade edilmektedir: Ortaçağ'da İslâm ordularında kullanılan nefir XIII. yüzyıldan itibaren İspanya ve Haçlı seferleri yoluyla Avrupa'ya geçmiştir. İspanyollar bu aleti Arapça “en-nefir”in karşılığı olarak “añafil” (okunuşu “anyafil”) biçiminde kullanmışlardır. İspanya Kralı X. Alphonso için hazırlanmış “Cantigas de Santa Maria” başlıklı şarkı derlemesinde yer alan çok sayıda renkli minyatürde Endülüs Müslümanlarından alınan mûsikî aletleri arasında nefîri de görmek mümkündür (Karakaya, 2006: 525). Bu bilgilerin ışığından yola çıkarak aslında Balkanlarda bulunan fanfar takımlarının tarihi hakkında şu yorumu yapabiliriz. Türklerin Avrupa ve Balkanlarda yaptıkları savaşlar ve fetihler yoluyla savaş meydanlarında çalan mehter takımlarının nefiriyen denen borucularını bıraktığı etki ve Balkanlarda dağılan mehter müzisyenlerinin nefir adlı boruyu geçim masraflarını çıkarmak için oluşturdukları topluluklardan doğduğu kuvvetle muhtemeldir.

Fanfar takımları (bkz Bel.1), Afgan ordusu muzıka takımları yönergesine göre şu çalgılardan oluşmaktaydı: “Alay

fanfarlarının enstrüman kadrosu: 3 kornet (biri şefe aittir)- 2 sib. Büğül-2 alto- 1 trombon- 1 tenor- 1 bariton- 1 mib bas- 3 bateri (davul, trampet, zil): Toplam: 15” (Arman, 1958: 260).

Farsça Müzik Çalışmaları: Fanfar Takımı Metotları

Afganistan'da yapmış olduğu çalışmaları gösteren belgeler, İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı arşivinde 785 ARM numarasıyla kayıtlıdır. Arşivde bariton, büğülü, kornet, bas, davul, tambur (trampet) çalgılarına ait metotlar bulunmaktadır. Her metot toplam 24 sayfa olup 1319/1940 Afganistan/ Kabil'de basılmıştır. Bu çalışmada sadece bariton çalgısına ait belge örnek olarak kullanılmıştır. Kaynaklar, Afgan dili Peştun lehçesi ile matbu olarak yazılmıştır.

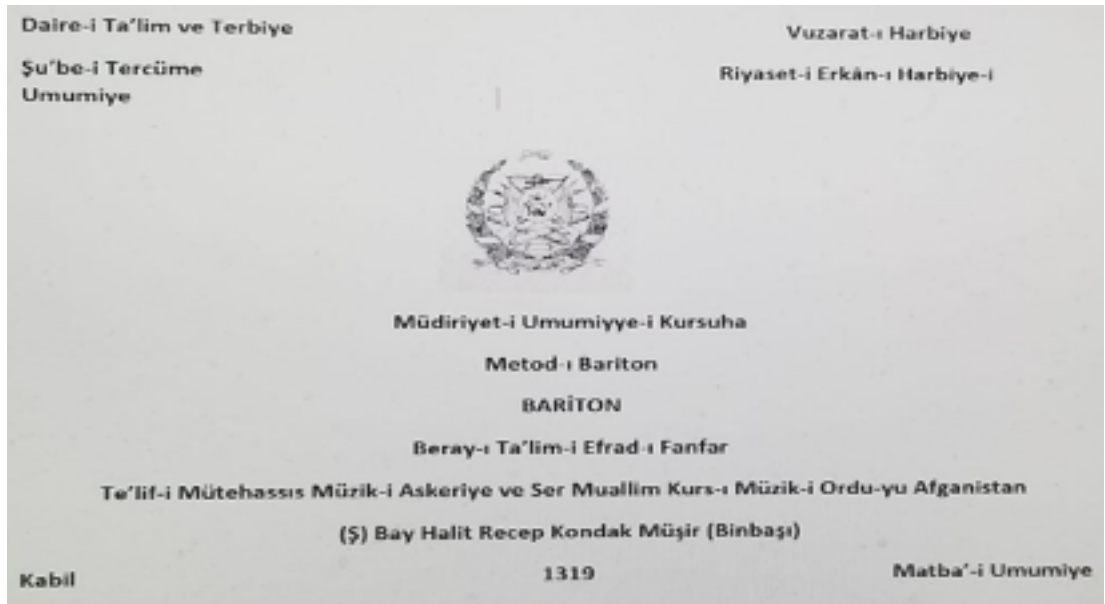
Bariton metodu, aşağıda kapak sayfası ve günümüz Türkçesine transkripsiyonu (bkz Bel.2-3) ile birlikte 26 sayfadan oluşmaktadır. Metotta seslerin pozisyonlarını gösteren çalışmalar, morsolar, farklı formlarda eserler, askerî tören selamlama sinyal müzikleri, tekrar morso ve en son majör ve minör gamlardan oluşmaktadır.

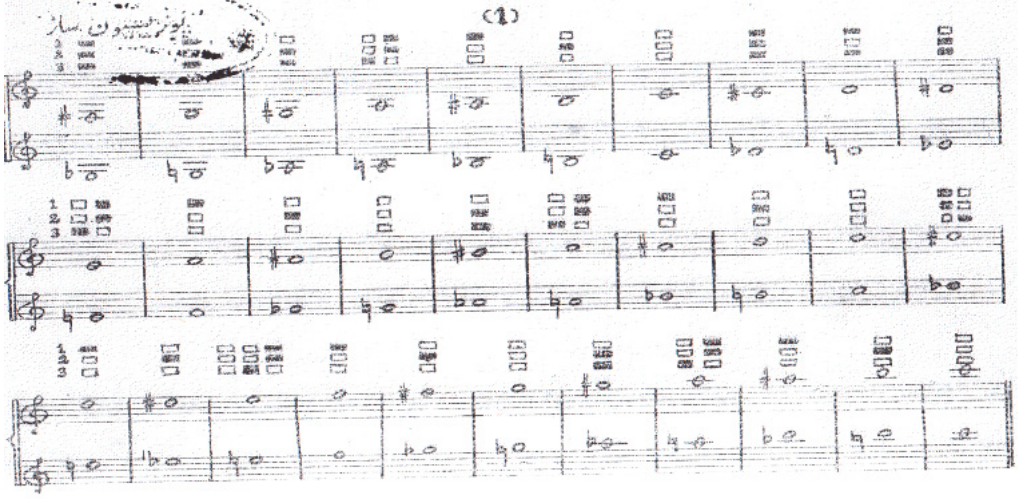
Belge 1. Okul Mezunu Afgan Mızıka Subaylarından Alay Fanfar Şeflerinden Bir Grup (Tarihte Bahriye Mızıkaları).

Belge 2. Metod-ı bariton (çeviri: Bariton Metodu) Kapak Sayfası

Belge 3. Bariton Metodu Kapak Sayfasının (Belge-2) Türkçe Transkripti

Belge 4. Bariton Metodu İkinci Sayfa. Çeviri: Sazın Perde Pozisyonları.

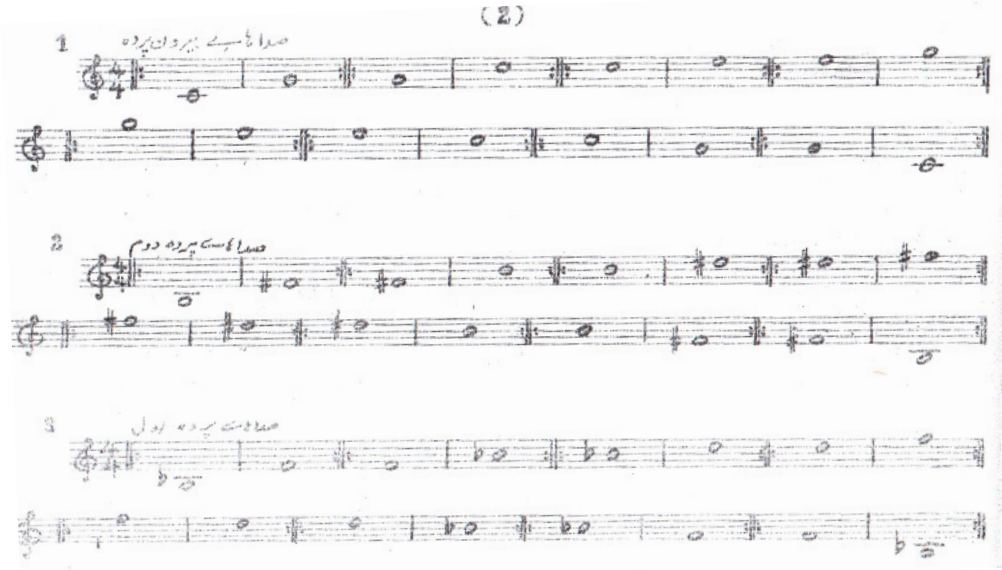
Kromatik verilen notalar (bknz Bel.4) anarmonik (fa diyez-sol bemol) sesler olarak, akolat ile birleştirilmiş iki dizek halinde yazılmıştır. Anarmonik verilen perdelerin çalgıda pistonlar üzerinde pozisyonlarını göstermek için portede her perdenin üzerine üç adet küçük kutucuklar verilmiştir. Kromatik sesler portenin altında üçüncü ek çizgi fa diyez notasından başlayarak portenin üstünde 2. Ek ilave çizgisindeki do sesine kadar pistonlu tuş perde pozisyonlarıyla gösterilmiştir. Bu tür çalışmalar bireysel çalgı veya toplu icra durumlarında kullanılan etüt veya morso denilen alıştırmalardan meydana gelmektedir. Bireysel çalışmalar tamamlandıktan sonra tüm çalgılarda aynı morsolar olduğu halde toplu olarak ilk ses açma ve teknik çalışmalarda bu tür morsolar kullanılmıştır.

Bariton çalgısı için yazılan bu kitapçıkta küçük üç kare bariton üzerinde piston veya perdeleri göstermektedir. Yukarıda perde pozisyonları gösterildikten sonra aşağıda Bel.5'te 1 nolu alıştırmada

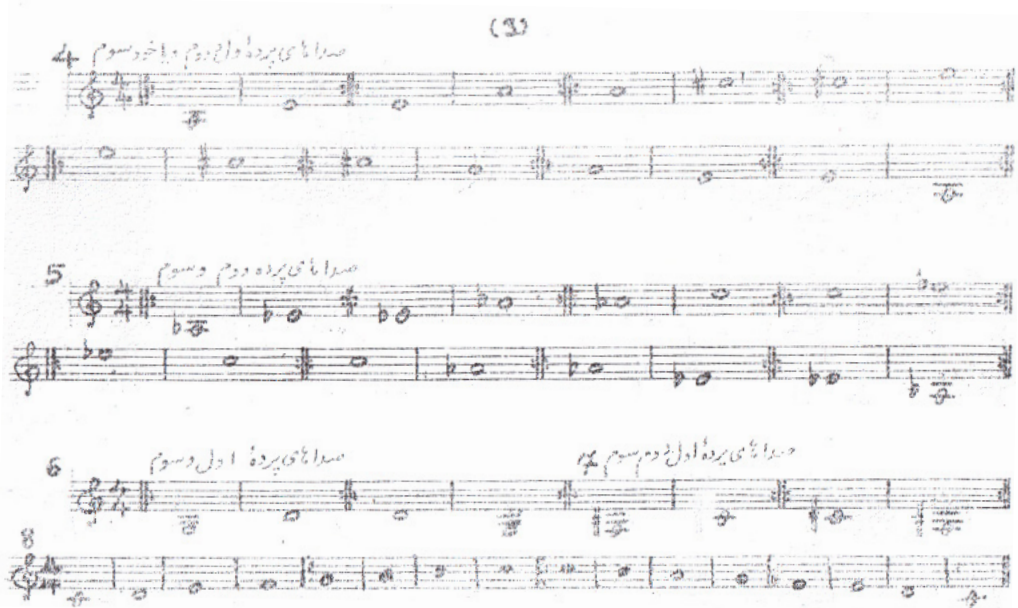
perde dışındaki perdeler veya sesler gösterilmektedir. Bu alıştırmada bariton icracısı tiz ve pes sesler için hiçbir perdeye basmadan dudak yordamıyla sesleri verebilecektir. 2 nolu alıştırmada ikinci orta perdeye basılıp yazılı ince ve kalın sesleri dudak yordamıyla çıkarılır. 3 nolu alıştırmada da birinci perdede çıkan sesler gösterilmektedir. Tiz ve kalın sesleri aynı perdede çıkartabilmek için müzik teorisi, aralık bilgisi ve iyi bir kulak olması gerekir. Çalgı bilgisi oldukça kuvvetli olan Arman, bakır çalgıların orkestra düzenlemesini de oldukça usta bir şekilde kullanmaktadır.

Belgenin 3. Sayfasında verilen uzun ses çalışmaları baritonun tüm perdelerinde farklı pozisyonlarda çıkan sesleri göstermektedir.

Aralık ve pistonlar için perde çalışmaları hakkında alıştırmalar metotta bulunmaktadır. Bu alıştırmalar tüm çalgı metotlarında bulunduğu için toplu müzik çalışmalarında kullanılmak üzere düzenlenmiştir.

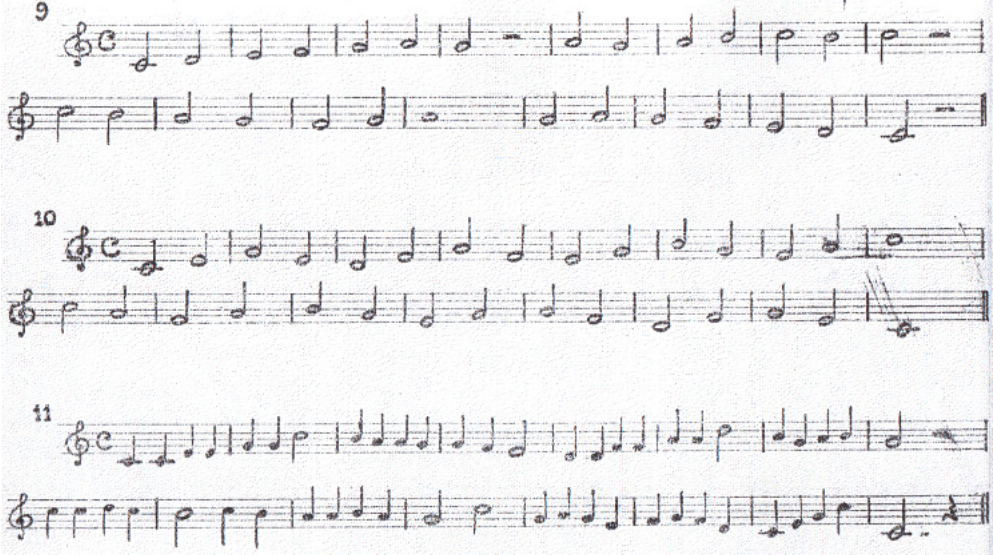
Belge 5. 1. Sedaha-yı bîrûn- perde: Perde dışındaki sesler; 2. Sadaha-yı perde-i dovum: İkinci perdede ki sesler; 3. Sadaha-yı perde-i evvel: Birinci perdede ki sesler.

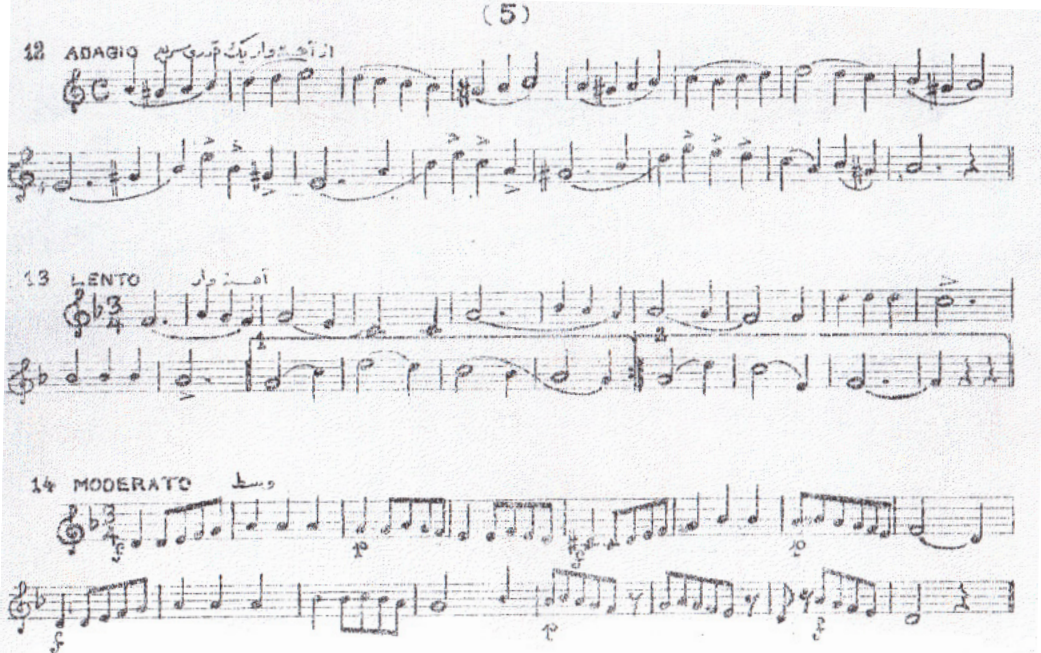
Belge 6. 4 nolu alıştırma: Sadaha-yı perde-i evvel ve dovum veyahud sevum (=1. ve 2. veyahut 3. Perdenin sesleri); 5 nolu alıştırma: Sadaha-yı perde-i dovum ve sevum (=2 ve 3. Perdenin sesleri); 6 nolu alıştırma: Sadaha-yı perde-i evvel ve sevum (=Birinci ve üçüncü perdenin sesleri); 7 nolu alıştırma: Sadaha-yı perde-i evvel dovum sevum (=1. 2. 3. Perdelerin sesleri)

Aralık ve pistonlar için perde çalışmaları hakkında alıştırımlar metotta bulunmaktadır. Bu alıştırımlar tüm çalgı metotlarında bulunduğu için toplu müzik çalışmalarında kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Belgenin 5. sayfasında (bknz Bel.8) mevcut küçük morsolar, 12 nolu eser 4/4'lük la minör tonunda: 13

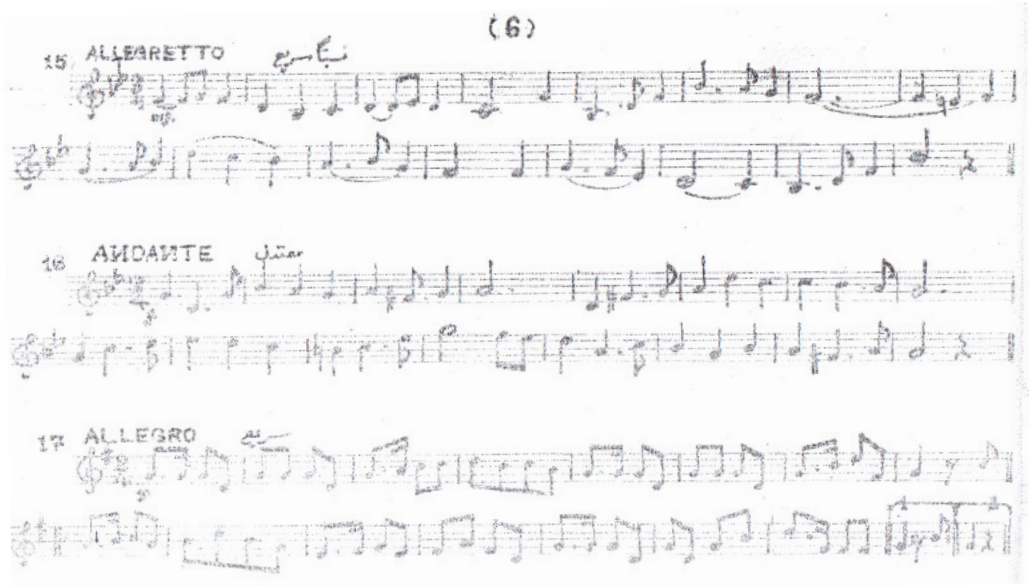
nolu eser ¾'lük FA majör tonunda ve 14 nolu eserde ¾'lük RE minör tonunda eğitim amaçlı olarak orkestra için yazılmıştır. Bu eserlerin her hangi metot veya kitaptan alınmadığı aksine Arman tarafından yazılmış orkestra çalışmaları olduğu kuvvetle muhtemeldir.

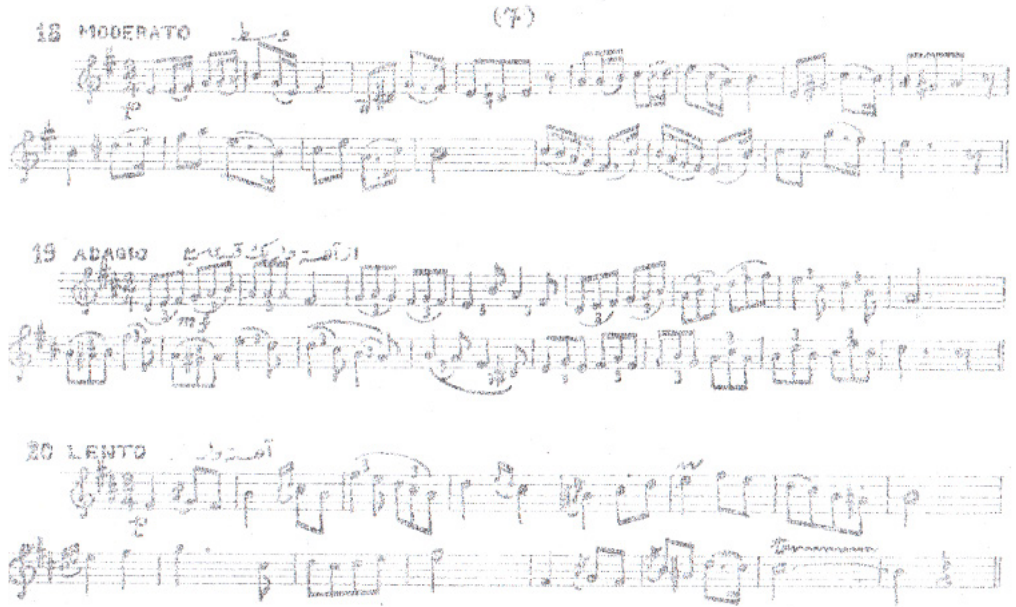
Belge 7. Do majör dizisi üzerinde ikilik ve dörtlük notalarla ikili aralık (No: 9), Üçlü aralık (No: 10) ve karışık aralıklarla alıştırma (No: 11)

Belge 8. Küçük Morso Parçaları; No: 12 Ez aheste-var yek gayd seri' adagio (= yavaştan biraz hızlı adagio); no:13. aheste-var lento (=yavaşça lento); no: 14. vasat moderato (orta moderato)

Belge 9. Allegretto, Andante ve Allegro hızında toplu çalışma için küçük eserler.

Belge 10. Moderato, Adagio ve Lento hızında toplu çalışma için küçük eserler.

15, 16, 17, 18 ve 19 nolu çalışmalar (bkz Bel.9-10) farklı hız terimleriyle bestelenmiş küçük morso eserleridir. Bu çalışmalarla öğrenciler hız ve nüans terimleri hakkında uygulamalı olarak bilgi sahibi olurlar. Buraya kadar ki

çalışmalar modern Batı tarzı bir müzik eğitime dayalı sistemi göstermektedir. Askerî müzik topluluklarını oluşturan çalgılar ve bu çalgıların eğitim modeli Afganistan'da modernleşmenin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bando Yarbay Halit Recep Arman'ın Afganistan'da askerî müzik alanında bando çalışmaları ve besteleri

The diagram illustrates the formation of a marching band in Pasdaran, Afghanistan. It is divided into three main sections: 'Duruş Vaziyeti' (Marching Formation), 'Geçiş Vaziyeti' (Transition Formation), and 'Normal Yürüyüş Vaziyeti' (Normal Marching Formation). The 'Duruş Vaziyeti' section shows a 10-member band with positions numbered 1 to 10. The 'Geçiş Vaziyeti' section shows a 10-member band with positions numbered 1 to 10. The 'Normal Yürüyüş Vaziyeti' section shows a 10-member band with positions numbered 1 to 10. The diagram also includes a list of instruments and their positions:

İnstrüman	Yer
Şef	1
Kornet	2
Bariton	3
Trombon	4
Alto	5
Tokel	6
Kornet	7
Tambor	8
Çalgı	9
Def	10

Handwritten text at the bottom of the diagram reads: 'Nayi Xalid, Rəşid Muzik Mərkəzi 1314 - 1940 kabil'.

Belge 11. Tören Geçiş Duruş Vaziyeti ve Normal Yürüyüş Vaziyeti.

The image shows two handwritten musical scores. The first score, No. 21, is titled 'Güneş Doğarken-Romans' and is in 2/4 time. It features a melody for the baritone (Bartiton) and a piano accompaniment. The second score, No. 22, is titled 'Marş Kumandan' and is in 2/4 time. It features a melody for the baritone and a piano accompaniment. Both scores are written in a clear, legible hand.

Belge 12. No: 21. Tulu'-ı Afıtab Romans: Güneş Doğarken-Romans, Müzik: Halit Recep; No: 22. Marş-ı Kumandan (=Komutan Marşı), Müzik: Halit Recep

Fanfar takımları tören vaziyetleri (bkz Bel.11), geçiş ve yürüyüş şekilleri modern Türk ve Batı tarzı askerî müzik toplulukları ile benzerlik göstermektedir. Şef gibi kornet çalan yüzbaşının tören takımının önünde ve orta yerde durması Afgan askeri müzik takımlarına mahsustur. Batı sanat

müziğinde önceleri vokal, 18. yüzyıldan sonra piyano eşliklied formundaçalgısal halk şarkısı ve dans müziği olan romans formunda yazılan Güneş Doğarken (bkz Bel.12), iki bölümlü şarkı formunda bestelenmiştir. Komutan Marşı (bkz Bel.12) adlı eserde bir tür kısa sinyal müziği türünde bestelenmiştir. Üst düzey

23 *Andante* در باغ گلی اثر بای ملک رحیب

24 *S. vals* ولس هورد اثر بای ملک رحیب

(10)

Belge 13. No: 23. Der-bağ-ı gül (=Gül Bağında), Müzik: Halit Recep; No: 24. Vals-i Hurd (=Küçük vals), Müzik: Halit Recep.

25 مارش قلعه جنای اثر بای ملک رحیب

Belge 14. No: 25. Marş-ı Kale-i' Cengi (=Savaş Kalesi Marşı), Müzik: Halit Recep.

komutanların tören alanına gelişi veya ayrılışında icra edilen müziklerdir.

Gül Bağında (bkz Bel.13) adlı 3/4 'lük eser, vals formunda 16 ölçü dönüşlü bir bölümlü şarkı formunda orkestra için

çoksesli olarak bestelenmiştir. Savaş Kalesi Marşı (bkz Bel.14), 2/4'lük triolu bir marş olan eser üç bölümlü şarkı formunda bestelenmiştir. Giriş 4 ölçü, birinci bölüm 16 ölçü dönüşlü, ikinci bölüm bas ezgisi 16 ölçü dönüşlü ve

مارش نizam Karakol
آرمانی خالد رجب
باریتون
26
Trio
(12)

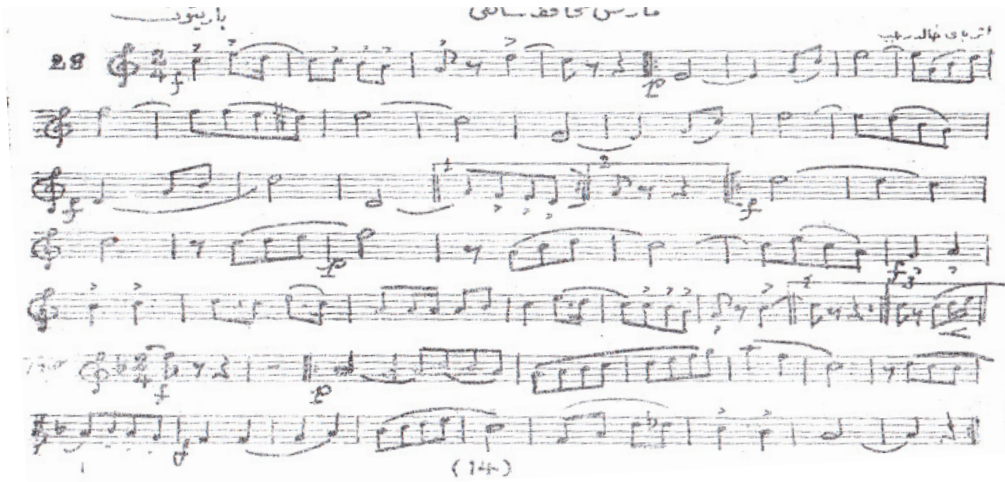
Belge 15. No: 26. Marş-ı Nizam Karakol (=Nizam Karakolu Marşı), Müzik: Halit Recep.

مارش ریخور
آرمانی خالد رجب
باریتون
27
Trio
(13)

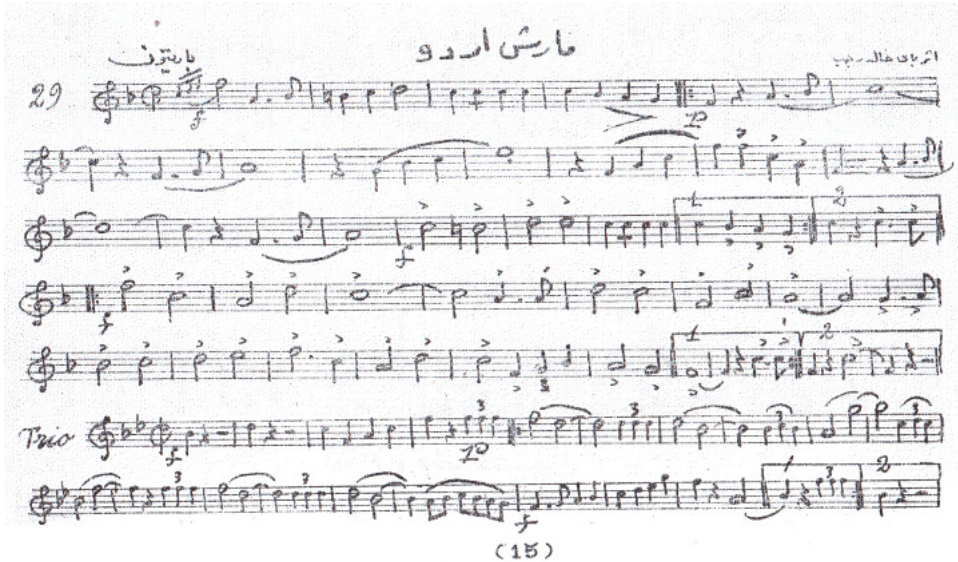
Belge 16. No: 27. Marş-ı Riş Khor (=Riş Khor Marşı), Müzik: Halit Recep; Riş Khor, Kabil yakınılarında askerî garnizon bölgesidir. (Kaynak kişi: Hümeyra Hanım, Kral Amanullah Han'ın en küçük kızı Naciye Sultan'ın kızıdır (30 Mayıs 2020).

üçüncü trio bölümü kontrapuntal 16 ölçü dönüşlü tam bir klasik marş formunda bestelenmiştir. Nizam Karakolu adlı aynı isimle Türk marşında (Tekin, 2004:

147) besteleyen Arman, Afganistan'da da aynı isim ama farklı bir ezgisel tema ile yeni bir eser (bknz Bel.15) bestelemiştir. Klasik marş formunda

Belge 17. No: 28. Marş-ı Muhafız-ı Şah (=Kral Muhafızı Marşı), Müzik: Halit Recep.

Belge 18. No: 29. Marş-ı Ordu (=Ordu Marşı), Müzik: Halit Recep.

triolu üç bölümlü şarkı formunda bestelenmiştir. Birinci ve trio bölümü kontrapuntal yapıyla ustaca zengin bir armonik yapıda bestelenmiştir. Kral Muhafızı ve Ordu Marşı (bkz Bel.17-18) triolu klasik marş formunda üç bölümlü şarkı formunda bestelenmiştir. Arman'ın marş besteleme tekniği; marş formunu çok zengin ve oldukça serbest bir stilde kullandığı, eserlerinde genellikle birinci

ve trio bölümlerinde bas-bariton gibi çalgılarla kontrapuntal stilde melodik zenginliğin yanı sıra armonik zenginliği ortaya çıkarmaktadır. Afgan Milli Marşı (bkz Bel.19), Afganistan'ın ulus-devlet statüsünü kazandıktan sonra ilk modern ulusal milli marşı olduğu kuvvetle tahmin edilmektedir. Modern ulus-devletler bayrak, amblem ve milli marş ile temsil edilirler. Bu değerler siyasi toplantı,

sportif yarışmalar ve diğer ulusal ve uluslararası etkinliklerde devleti temsil etmektedirler (Mach, 1997: 61). Ulusal marşların, Hobsbawm ve Ranger'e göre, egemenliği ve ulusal kimliği ortaya koyan belli imaj ve sembollerle ulusal hareketlerin ve devletlerin birer parçası olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir

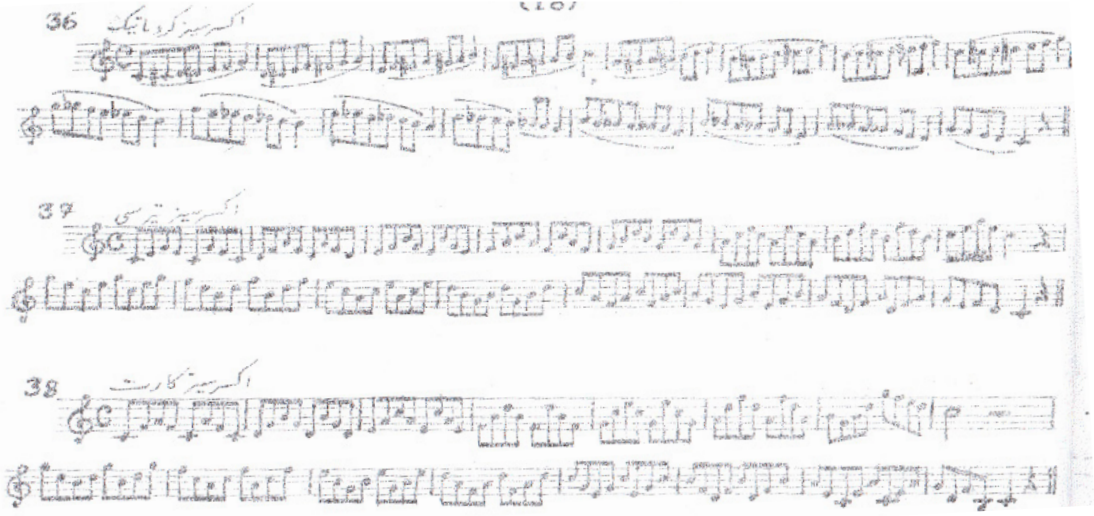
(Hobsbawm ve Ranger, 2006: 9-14). Türk müzik kültüründe morso formunda az bulunan küçük eserler besteleyen Arman, Afganistan'da orkestra çalışmaları için bu formda birçok eser bestelemiştir. Tarihinde hiçbir zaman sömürge altında kalmayan Afganistan, çokkültürlü ve çokkimlikli yapıyla

بایرون
Adagio (♩=56)
30
31
32
سلام و زاری
(16)

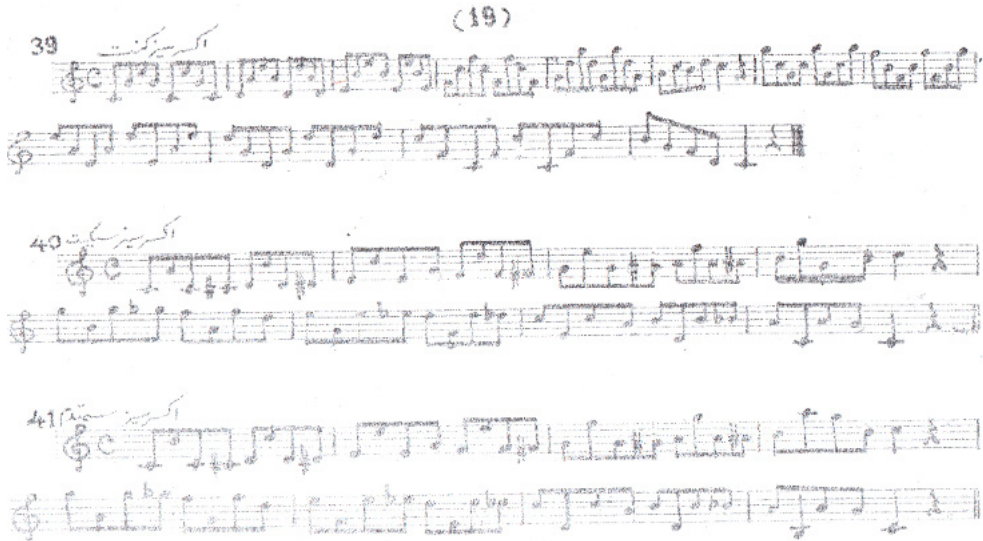
Belge 19. No: 30. Marş-ı Milliye-i Afgan (= Afgan Milli Marşı), Müzik: Halit Recep; No: 31. Selam-ı Padişahı (Padişahı Selamlama); No:32. Selam-ı Vüzera (Vezirleri Selamlama).

33 MODERATO
34 ANDANTE
35 MODERATO

Belge 20. No: 33. Morso; Moderato hızında 6/8'lik, Sol majör tonunda; No: 34. Morso; Andante, 9/8'lik Do majör; No: 35: Morso; Moderat, 12/8'lik, Fa Majör.

Belge 21. No: 36. Egsersiz-i Kromatik (=Kromatik Alıştırma); No: 37. Egsersiz-i Tiresi (=Üçlü Alıştırma); No: 38; Egsersiz-i Kârt (=Dörtlü (quartet) Alıştırma)

Belge 22. No: 39. Egsersiz-i Kentet (Beşli Alıştırma); No: 40. Egsersiz-i Sekstet (=Altılı Alıştırma); No: 41. Egsersiz-i Sepdem (=Yedili Alıştırma)

ulus-devlet ve modernleşme ile ortak ulusal kimlik oluşturmak için zorluklarla dolu bir siyasi dönem geçirdi. Orkestra çalıştırma alanında oldukça usta olan Arman, bireysel çalgı için yazılan kromatik, ikili, üçlü, dörtlü, beşli, yedili ve oktav sekizli aralıklarda alıştırılmaları

(bkz Bel.20-21-22) tüm bando çalgıları için uyarlamıştır. Bu eserler Arman'ın orkestra alanında çoksesli armoni ve düzenleme alanında ustalığını gösteren eserler olarak değerlendirilmektedir.

Hem bireysel çalgılar hem de orkestra

Bando Yarbay Halit Recep Arman'ın Afganistan'da askerî müzik alanında bando çalışmaları ve besteleri

(20)

DO MAJOR

LA MINOR

FA MAJOR

RE MINOR

Sib MAJOR

SOL MINOR

Belge 23. Gamha (=Gamlar) Do Maj-La Min; Fa Maj-Re Min; Sib Maj-Sol Min.

(21)

Mib MAJOR

DO MINOR

LAB MAJOR

FA MINOR

REb MAJOR

Sib MINOR

Belge 24. Gamlar devam; Mib Maj-Do min; Lab Maj-Fa Min; Reb Maj-Sib Min.

(22)

SOLb MAJOR

Mib MINOR

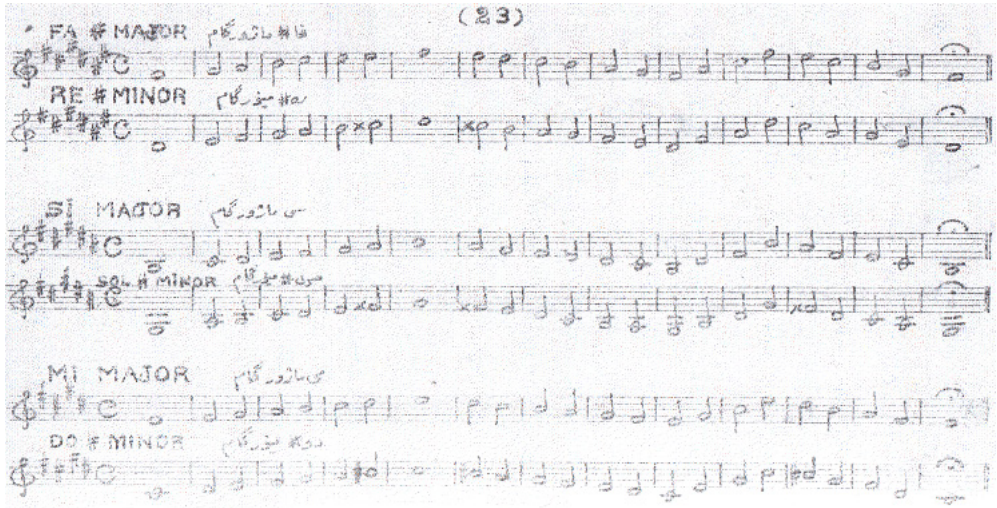
DOb MAJOR

LAB MINOR

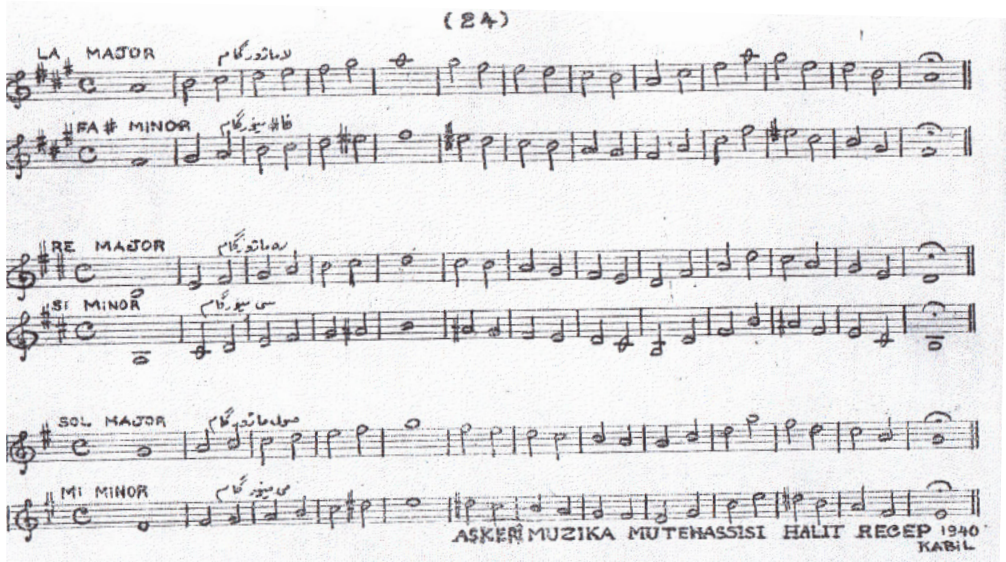
DO# MAJOR

LA# MINOR

Belge 25. Gamlar devam; Solb Maj-Mib Min; Dob Maj-Lab Min; Dodiyez Maj-Ladiyez Min.

Belge 26. Fadiyez Maj-Rediyez Min; Si Maj-Sol Diyez Min; Mi Maj-Do diyez Min.

Belge 27. Gamlar devam; La Maj-Fa diyez Min; Re Maj-Si Min; Sol Maj-Mi Min.

çalışmaları için teorik bilgi, teknik beceri ve entonasyon kazanmak için icracıların mutlaka bilmesi ve çalışması gereken en önemli çalışmalardan birisi gamlardır. Orkestra için gam çalışmaları düzenleyen Arman, 1940'da Askeri Muzika Mutehassısı olarak yukarıdaki gamları (bknz Bel.23,24,25,26,27) tüm çalgılar için düzenlemiştir. Gam dizileri birlik ve ikilik nota değerleriyle sıralı

diyatonik inici-çıkıcı, arpejli seslerde çıkıcı ve yeden, dominant, alt dominant şeklinde inici olarak farklı bir çalışma düzeni ile yazılmıştır.

Afganistan'da Arman'ın Yeni Tespit Edilen Eserleri

Farsça belgeler ışığında; bando çalgıları eğitimi, toplu çalışmaları, morso, tören vaziyetleri, yeni besteleri, aralık

فانفار فرقه در وضعیت اسناده کی و رفتار

وضعیت رفتار عادی	مکانی	ارقام
تولیه شر	کینتر باس	۱
۲-۱-۱-۱ بلوک کشر	باس	۲
۳-۳-۲-۲	باریتون	۳
۴-۴-۴-۳	ترومبون	۴
۵-۵-۵-۵ بلوک کشر	تولیه	۵
۶-۶-۵-۵	توکال	۶
۶-۶-۶-۶	کونتر نت	۷
۷-۷-۷-۷ بلوک کشر	تامبور	۸
۸-۸-۷-۷	چنج	۹
۹-۹-۹-۸	دول	۱۰
۱۰-۱۰-۱۰		

وضعیت رفتار رسم گفدشت

تولیه شر

۱۰-۹-۸-۷-۷-۶-۶-۵-۵-۴-۳-۲-۱ بلوک کشر

۱۰-۹-۸-۷-۷-۶-۶-۵-۵-۴-۳-۲-۱ بلوک کشر

۱۰-۹-۸-۷-۷-۶-۶-۵-۵-۴-۳-۲-۱ بلوک کشر

Belge 28. Fanfar-ı Fırka Der-vaziyet İstadeki ve Reftar (= Fanfar Takımı Duruş ve Yürüyüş Vaziyeti) (Tuli Muşir: Yüzbaşı, Blok Muşir: Üsteğmen)

Fanfar-ı Fırka-i Der-vaziyet-i İstadeki ve Reftar

Erkam Mâ'nî	Vaziyet-i Reftar-ı Resm-i Güzeşt Tuli Muşir	Vaziyet-i Reftar-ı A'diye Tuli Muşir
1- Kontrbas	Blok Muşir: 1-2-3-4-5-5-6-6-7-7-8-9-10	Blok Muşir: 1-1-1-2
2- Bas	Blok Muşir: 1-2-3-4-5-5-6-6-7-7-8-9-10	2-2-3-3
3- Bariton	Blok Muşir: 1-2-3-4-5-5-6-6-7-7-8-9-10	3-4-4-4
4- Trombon	Blok Muşir: 1-2-3-4-5-5-6-6-7-7-8-9-10	Blok Muşir 5-5-5-5
5- Alto		5-5-6-6
6- Büğül		6-6-6-6
7- Kornet		Blok Muşir 7-7-7-7
8- Tambor (Trampet)		8-8-8-8
9- Cınc (Zil)		7-7-8-8
10- Davul		8-9-9-9
		10-10-10

Belge 29. Belge 28'de verilen Fanfar Takımı Duruş ve Yürüyüş Vaziyeti'nin Türkçe çevirisidir.

çalışmaları gamlar ve fanfar takımları duruş ve yürüyüş vaziyetleri (bkz Bel.28,29) ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmamız neticesinde ilk kez ortaya çıkan şimdikiye kadar tespit edilememiş

olan Halit Recep Arman eserleri şunlardır:

1. Tulu' Afitab Romans (Güneş Doğarken Romans)

- 2.Marş-ı Kumandan (Komutan Marşı)
- 3.Derbağ-ı gül (Gül Bağında)
- 4.Vals-i Hurd (Küçük Vals)
- 5.Marş-ı Kale-i' Cengi (Savaş Kalesi Marşı)
- 6.Marş-ı Nizam Karakol (Nizam Karakol Marşı)
- 7.Marş-ı Riş Khor (Ruşhur Marşı)
- 8.Marş-ı Muhafız-ı Şah (Kral Muhafızı Marşı)
- 9.Marş-ı Ordu (Ordu Marşı)
- 10.Marş-ı Milliye-i Afgan (Afgan Milli Marşı)
- 11.Selam-ı Padişahı (Padişahı Selamlama)
- 12.Selam-ı Vüzera (Vezirleri Selamlama)
- 13.Morso 12 adet
- 14.Perde, aralık ve gam çalışmaları
- 15.Tören geçişi duruşu vaziyeti
- 16.Fanfar takımı duruşu ve yürüyüşü vaziyetleri

Sonuç

Modern Türk askerî bandoculuğunun başarılı, üretken ve en çok bestesi olanların başında gelen Halit Recep Arman, askerî müzik alanında yaptığı çalışmalarıyla Türk ve Afgan modernleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Askerî müzik alanında yapılan çalışmalar ulus-devlet ve modernleşmenin önemli bir simgesi

olarak değerlendirilmektedir. Türk askerî bandoculuk hayatındaki başarıları neticesinde önce seçildi ve ardından özel olarak davet edilen Arman, Afganistan'a iki kez gönderilmiştir. Afganistan görevi sırasında; müzik eğitimi, bando teşkilleri, bando eğitim kurumları ve kurslarının yanı sıra bestecilik alanında da çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmayla şimdiye kadar yazılı literatür de mevcut olmayan 12 adet bestesi ve 12 adet morso denilen küçük müzik eseri tespit edilerek Türk askerî müzik repertuarına kazandırılmıştır. Afgan milli marşının Arman tarafından bestelenmesi, Türk-Afgan dostluk ilişkilerinin boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde askerî bando, orkestra, müzik formları ve tören şekilleri geleneksel toplumlarda Batılılaşmanın temsili ve toplumsal iletişim aracı olarak işlev görmektedir.

Arman, Afganistan'da başta marş formu olmak üzere romans, vals, şarkı, morso ve sinyal müziği formunda birçok eser bestelemiştir. Orkestra ve bando için yapılan eğitim çalışmaları ve müzikal eserler modern Batı sanat alanında modernleşmenin en önemli göstergeleri olarak görülmektedir. Marş formunu, orkestra düzenleme ve armonileme bilgi ve tekniği oldukça iyi bir seviyede olan Arman, ulusal sınırları aşan uluslararası bir besteci ve müzik adamıdır.

Afganistan'da bulunduğu dönemlerde Arman, askeri müzik alanında eğitim çalışmaları, müzik okulları ve kursları, fanfar ve bando takımları ve bu tür orkestralar için yaptığı besteler ve müzikal çalışmaları hakkında Farsça metot veya kitapçıklar bastırdı. Bu metotlar 1940'da başkent Kabil'de

Afgan Savunma Bakanlığı Genelkurmay Başkanlığı Eğitim Dairesi Kurslar Genel Müdürlüğü tarafında basıldı. Belgelerden biri olan Büğülü Metodu üzerinde kendi el yazısı ile şu ifade yer almaktadır: “Fanfar erleri eğitimi için Afgan Ordusu Mızıka Mütahassısı ve Afgan Ordusu Mızıka Er Kursu Baş Öğretmeni Halit Recep ARMAN tarafında telif edildi.” Bu ifadeden anlaşılıyor ki, metotlardaki tüm eserler ve çalışmalar Arman'a aittir.

KAYNAKLAR

Akman, Fatih (2012), “Halid Recep Arman'ın Çoksesli Türk Müziğinin Gelişimine ve Armoni Orkestrası Repertuarlarına Katkıları” (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Anabilim Dalı Genel Müzikoloji Programı, Danışman: Gülper Refiğ, İstanbul

Akman, Fatih (2018), “1933-1942 Yılları Arasında Çoksesli Müziğin Afganistan'da Kurumsallaşması ve Halit Recep Arman'ın Bu Sürece Katkıları”, Etnomüzikoloji Derneği Uluslararası Etnomüzikoloji Sempozyumu Müzik ve Politika Sempozyum Bildiri Kitabı, www.etnomüzikoloji.org, (Erişim tarihi: 18.05.2020)

Aktüze, İrkin (2004), Müziği Anlamak Ansiklopedik Müzik Sözlüğü, Pan Yayıncılık, İstanbul

Antep, Ersin (2011), “Türk Marşının Babası, Afganlar'ın Donizettisi”, Andante Dergisi, sayı:63, http://www.muzikoloji.org/kose/kose_yazisi_goster.aspx?yazi_id=16, (Erişim tarihi: 17.05.2020)

Arman, H. Recep (1958), Tarihte Bahriye Mızıkaları, Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı

Meslek Kitapları DH 557-M/MG, Hizmete Özel, İstanbul

Baily, John. (1980), “A description of the naqqarahana of Herat, Afganistan”, Asian Music, cilt: 11, sayı: 2, sayfa 1-10, University of Texas Press, https://www.jstor.org/stable/834063?seq=1#metadata_info_tab_contents, (erişim tarihi: 10.10.2020)

Baily, John. (1997), “The Role of Music in the Creation of an Afghan National Identity”, Ethnicity, Identity and Music The Musical Construction of Place (ikinci baskı ve edited: Martin Stokes), Berg, Oxford

Bilgin, Bora (2010), “Bando Müziğinde THM Etkisi”, Musiki Dergisi, İstanbul, <http://www.arsiv2007.musikidergisi.net/?p=259>, (Erişim tarihi: 16.05.2020)

Dönmez, Banu M. (2019), Etnomüzikolojinin Temel Kavramları, Bağlam Yayınları, İstanbul

Dünden Bugüne Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı, (2009), Ankara

Fevzi, Firuz (2013), “Mustafa Kemal Atatürk ve Afgan Kralı Amanullah Han Bağlamında Türkiye Cumhuriyeti ve Afganistan Devleti Arasında ki Dostluk İlişkisi Üzerine,” Kuruluşunda 90. Yıla Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu 23-25 Ekim 2013 Eskişehir, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, <https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/KURULU%C5%9EUNDAN-90.-YILINA-T.C.-C.-II2.pdf>, (Erişim tarihi: 15.10.2020)

Gazimihal, Mahmut R. (1955), Türk

Askeri Müzikaları Tarihi, Maarif Basımevi, İstanbul

Ankara

Gazimihal Mahmut R. (1961), Musiki Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

Üngör, Etem R. (1997), “Büyük Marş Bestekarı, İlk ve Tek Bando Generalimiz Halit Recep Arman”, Musiki Mecmuası, Yıl: 50, No: 458

Haviland, William A. Vd. (2008), Kültürel Antropoloji, Kaknüs Yayınları, İstanbul

<https://www.dictionary.com/browse/morceau?s=t>, (Erişim tarihi: 18.05.2020)

Haydon, Glen (1941), Introduction to Musicology, The University of North Carolina Press, Chapel Hill

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/morceau>, (Erişim tarihi: 18.05.2020)

Hobsbawm, Eric ve Ranger, Terence. (2006), Geleneğin İcadı (çev: Mehmet Murat Şahin), Agora Kitaplığı, İstanbul

Kaynak Kişi: Hümeyra Hanım, telefon görüşmesi, Afgan Kralı Amnullah Han'ın küçük kızı Naciye Sultan'ın kızı, 30 Mayıs 2020, saat: 19:00

Karakaya, Fikret (2006), “Nefir”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul

Mach, Zdzislaw. (1997), “National Anthems: The Case of Chopin as a National Composer”, Ethnicity, Identity and Music The Musical Construction of Place (ikinci baskı ve edited: Martin Stokes), Berg, Oxford

Mardin, Şerif. (1997), Türk Modernleşmesi (5. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul

Mutçalı, Serdar (1995), Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul

Tekin, Erhan (2004), “Cumhuriyet Döneminde Çoksesli Türk Askeri Müziğimizin Gelişmesinde Etkili ve Önemli Olan Bir İsim: Halit Recep Arman”, Cumhuriyet Döneminde Askeri Müzik ve Gelişimi Sempozyumu, KK Basımevi ve Basılı Evrak Depo Müdürlüğü, Ankara

Üngör, Etem (1965), Türk Marşları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları,

Marching Band Studies and Compositions of Bando Lieutenant Colonel Halit Recep Arman in the Field of Military Music in Afghanistan

Extended Abstract

Age of Enlightenment and the French Revolution began with the idea of nationalism and modernism, influenced nation-states making the transition from a traditional society to a modern society such as Turkey and Afghanistan. Experts in various fields were sent to Afghanistan as a result of the reform movements and Turkish-Afghan friendly relations during the period of King Amanullah Khan (1862-1960) in Afghanistan. Within the framework of these bilateral relations, the military delegation sent within the scope of the modernization of the Afghan army, also included instructors in the field of military music. Military band conductor, music teacher and composer Halit Recep (Onut) Arman (1902-1981) was sent to Afghanistan twice between 1933-37 and 1938-42 as officer for military music. During his years in Afghanistan, he formed harmonica and fanfighter teams and gave music theory, note reading and instrument lessons to the band staff. He founded the royal band called Nümüne Mızıkası, opened the Harmonica School, and formed fanfare teams in the processions, opened music courses and was the conductor of the royal band. He wrote methods for instruments such as education, marching band and fanfare ceremonial posture and transition. Methods written in Persian for marching bands include fret and interval exercises for instruments, small morso's, exercises, ceremonial situations, and more than twenty compositions of Arman. In the light of the Persian documents obtained in the Beşiktaş Naval Museum and Archive, first the documents were transcribed and the subject was examined on the basis of nation-state and modernization. As a result of this examination of the documents, 12 compositions by Halit Recep Arman, which were not available and unknown in the literature until now, and 12 small musical works called morso were determined. This article, written in the field of historical musicology, examines Arman's new compositions, as well as his studies in the field of Afghan military music institutions, fanfaer and band ensembles that changed with modernization.

Keywords

halit recep (önüt) arman, afghanistan, marching band, fanfare, morso, march